ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 02.05.2023 | Микола Капітоненко

Чому варто готуватися до тривалої російсько-української війни

Війна в Україні вже стала частиною більш широкого конфлікту інтересів великих держав. Загострення цього протистояння може бути тривалим.

Плануючи вторгнення в Україну, російське керівництво помилилось, розраховуючи на швидку спецоперацію. Сучасні війни, як правило, тривають довго; держави у XXI столітті важко знищити; а слабкі сторони асиметричних конфліктів мають не такі вже й погані шанси досягти принаймні нічийного результату.

Однак сценарій швидкої перемоги варто вважати малоймовірним і для України теж, особливо із урахуванням того, що навіть вихід на міжнародно визнані кордони України зовсім не обов'язково означатиме завершення війни. За час повномасштабної війни вузол цього конфлікту став помітно складнішим. Тепер в ньому йдеться не тільки про російсько-українські суперечності, але й про перспективи великих держав та майбутнє міжнародного порядку. Справді, сильні сторони доволі часто програвали війни слабшим, але перемога слабких в асиметричному конфлікті не так часто виглядала як швидкий happy end.

Є кілька причин, з яких ця війна вже триває довго та, ймовірно, триватиме ще довше.

По-перше, конфлікт не має зони можливого компромісу, а кожна із сторін впевнена, що продовження війни є кращою опцією, ніж переговори. З погляду теорії, такі конфлікти вважаються «недозрілими»: в суб'єктивному сприйнятті сторін ціна продовження війни залишається нижчою, ніж ціна будь-яких компромісних рішень. Обом сторонам здається, що можливості для вирішальної перемоги на полі бою ще не вичерпані. Тут задіяне все: критично висока взаємна недовіра сторін, сумний історичний досвід, побудова сценаріїв на найгірших очікуваннях, заповнення будь-яких прогалин в інформації найбільш песимістичними припущеннями. В результаті навіть війна, яка, теоретично, могла б зближувати позиції

через нав'язування високої ціни, не сприяє створенню зони можливого компромісу – базової передумови для розв'язання конфліктів. Через «недозрілість» конфлікту зусилля посередників наразі теж не мають сенсу.

По-друге, вже під час війни сторони значно підвищили для себе політичну ціну будь-яких поступок. Росія внесла зміни до конституції, включивши чотири частково окуповані області України до списку своїх суб'єктів. Українське керівництво збільшило ставки під час війни й наразі вважає неприйнятним будь-який результат, який не передбачає повернення контролю над усіма українськими територіями, правової відповідальності російських посадовців та відшкодування збитків з боку Росії. При цьому критерії перемоги залишаються, як в Україні, так і в Росії, доволі розмитими і можуть легко рухатись під впливом емоційних подій війни у бік подальшої радикалізації – наприклад, в Україні багато хто вважатиме перемогою лише розпад та/або ядерне роззброєння Росії.

Політичне подорожчання поступок веде до консолідації поточних позицій, маргіналізації будь-яких натяків на пошук компромісів та поступової структуризації конфлікту – це коли війна стає звичним повсякденним явищем, суспільство вчиться жити за таких умов та фактично створює нову систему політичних, моральних та ціннісних координат, в рамках якої розмови про часткове розв'язання, обмеження чи заморожування конфлікту без повної перемоги коштуватимуть політикам щонайменше кар'єри.

Якщо вимірювати силу здатністю завершувати конфліктні ситуації на власну користь, то поки що війна засвідчує слабкість і Росії, і ЄС, і США

По-третє, ця війна засвідчила транзитний режим міжнародної системи безпеки і неоднозначність оцінок балансу сил. Стало очевидно, що Росія значно переоцінила свої можливості та навряд чи може всерйоз претендувати на статус великої держави в сучасному світі. Але й Захід виявився неспроможним досягти бажаного для себе результату: війну не вдалося відвернути, а також не вдалося зупинити – незважаючи на весь дипломатичний, санкційний та політичний тиск на Росію. Якщо вимірювати силу здатністю завершувати конфліктні ситуації на власну користь, то поки що війна засвідчує слабкість і Росії, і ЄС, і США.

В умовах, коли завершити війну неможливо, зацікавлені сторони (а їхнє коло стає дедалі ширшим, перетворюючи російсько-українську

війну на справді глобальну кризу міжнародної безпеки), як і суспільства України та Росії, звикатимуть до її реалій та намагатимуться управляти нею: мінімізувати ризики та отримувати переваги там, де це можливо. Стратегія підтримки України через постачання зброї та фінансової допомоги замість гарантій безпеки та, тим паче, прямої участі у війні є прикладом такого управління. Оскільки США, Китай, ЄС та найбільші його країни-члени по-різному оцінюють нюанси та загрози цієї війни для себе, виникатимуть конкурентні підходи та політики. Війна набуває глобального виміру, в якому йдеться про майбутнє міжнародного порядку.

Якщо ми маємо справу із справжнім транзитом гегемонії, то цей період буде скоріше характеризуватись дедалі більшою дестабілізацією, ніж розв'язанням вже наявних конфліктів

Під боротьбою за майбутнє міжнародного порядку мається на увазі те, що війна не лише демонструє справжній баланс сил та змінює його, але й визначить подальшу версію «правил гри». Можливо, російсько-українська війна стала однією ланкою із ланцюга конфліктів, що супроводжуватимуть глобальне перетікання сили, спровоковане послабленням американського лідерства та піднесенням Китаю. Про ці тенденції мова йде вже доволі давно, але лише останніми роками Китай помітно скоротив відставання від США в основних силових ресурсах, почав вибудовувати глобальну мережу альянсів та сформував ідейні основи для власного проекту світоустрою. З цього погляду російсько-українська війна вже стала частиною набагато більш широкого конфлікту, в якому на карту поставлено інтереси більшості великих держав. Це означає, що і завершення цієї війни можливе лише в контексті більш широких домовленостей, які могли б ці інтереси збалансувати. Якщо ми маємо справу із справжнім транзитом гегемонії, то цей період буде скоріше характеризуватись дедалі більшою дестабілізацією, ніж розв'язанням вже наявних конфліктів. Доля і результат російсько-української війни можуть потрапити у залежність від перебігу інших конфліктів або від рішень щодо майбутньої архітектури міжнародної безпеки, що ухвалюватимуться у столицях найсильніших

держав.

Все це створює зовсім іншу перспективу, ніж оптимістичні надії на близьке завершення війни, покарання злочинців та швидке відновлення України під захистом членства в НАТО чи прямих гарантій безпеки від окремих країн Заходу. Натомість період транзиту міжнародної безпеки та загострення протистояння на глобальному рівні може бути доволі тривалим. За умов високої ціни сучасної війни протистояння та конкуренція набуватимуть різних форм і триватимуть в різних сферах. США, Китай та ЄС знаходяться у складних відносинах взаємної залежності та суперництва, потребуючи один одного, але й прагнучи так управляти цією взаємозалежністю, щоб отримувати більше за інших. Для них російсько-українська війна може стати точкою проектування силових можливостей, від якої важко буде відмовитись або віддати конкурентам. Це теж може грати на користь продовження війни.

Майбутнє міжнародної безпеки визначається зараз, але ані Україна, ані Росія вже не контролюють повною мірою перебігу подій у війні між собою

Якщо ж світ стрімко рухається до нової версії біполярності, де один одному протистоятимуть Захід та не-Захід, Глобальна Північ та Глобальний Південь, автократії та демократії, або просто США та Китай, то лінії розподілу будуть жорсткішими, а геополітична складова суперництва стане визначальною. За такого розвитку подій зростає ймовірність реалізації на території України новітньої версії «корейського» або «німецького» сценарію часів холодної війни. Майбутнє міжнародної безпеки визначається зараз, але ані Україна, ані Росія вже не контролюють повною мірою перебігу подій у війні між собою.

В цих складних умовах для Європи критично важливо сформувати власне бачення системи безпеки і правильно визначити свої стратегічні інтереси. Ніколи раніше небезпека втратити глобальний вплив не була для Європейського союзу настільки реальною. Уроки, швидко винесені із російського вторгнення, ймовірно, дозволять ЄС наростити свої силові можливості в нову еру нестабільності, але цього буде замало. Потрібно буде сформувати консолідовану відповідь на виклик, що його становить для Європи загострення суперництва між США та Китаєм; сформулювати довгострокову політику щодо Пекіна, частиною якої стане позиція та інтереси ЄС щодо російсько-української війни; обрахувати ризики й визначити ціну безпеки, що її доведеться сплачувати за умов продовження цієї

війни протягом невизначеного часу; зрештою, знайти оптимальний формат побудови відносин та розподілу ризиків безпеки із самою Україною.

Микола Капітоненко
Київ

Кандидат політичних наук Микола Капітоненко (Mykola Kapitonenko) – доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, директор Центру досліджень міжнародних відносин. Член Громадської ради при Комітеті з міжнародних відносин Верховної Ради України. Редактор журналу *UA: Ukraine Analytica*, автор понад 70 наукових статей. Основна сфера інтересів – міжнародні конфлікти та зовнішня політика України.